

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamejstvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 11. marca 1938.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana štev. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Dr. I. Š.: Nedoslednost načrta deveterice

Opisu vsebine in značilnosti načrta deveterice hoče slediti ocena. Ta ne bo ugodna. To pove že napis. Glavna napaka, ki je pa tudi odločilna za pomen vseh podrobnosti načrta, je nedoslednost.

Načrt deveterice si je vzel v obeh naštetih primerih pravilno izhodišče, ki mu ni mogoče ugovarjati. Strinjamo se z njim tako glede potrebe, da počivaj ustavna ureditev na demokratičnem nazoru, kakor tudi glede nujnosti, da vsebuje ustava priznanje sočasnega in enakovrednega imperija države in pokrajin, iz katerih je zložena država. Toda izvedba drugega načela — če vzamemo, da so snovatelj načrta prvo načelo, načelo demokratične osnove, rešili — je mogoča samo pri takem ustavnem načrtu, ki stvarno ne podeli premoči državnemu imperiju. To pa načrt napravi! In ker tako napravi, imajo tudi »banovine«, kakor je krstil pokrajine v smislu načrta, toliko bolj pomen današnjih banovin, kolikor bolj se bliža načrt kraju.

Že pri razdelitvi pristojnosti se drži načrt naprednih predsodkov. Vprašanje pokrajinskih pristojnosti namreč ni rešeno, če daš pokrajinam, ne državi, splošno pristojnost, in državi, ne banovinam, pa posebno pristojnost. To bi bila pač značilna vodoravna razmejitev med pristojnostjo pokrajin in ono države. Če pa trdiš, da izvajaš načelo enakovrednosti pristojnosti pokrajin in pristojnosti države, vodoravna razmejitev ne zadošča. V takem primeru je neizogibna navpična razmejitev.

V čem je razlika med »vodoravno« in med »navpično« razmejitvijo pristojnosti?

Pri vodoravni razmejitvi pristojnosti med dvema činiteljema, ki bi imela v načelu pravico za dejanje, se enemu izmed obeh činiteljev prisodi pravica do izvršitve določeno naštetih vrst dejanj, drugemu pa se prisodi pravica do izvršitve vseh ostalih, nenaštetih vrst dejanj. Naštete vrste dejanj se torej dvignejo iznad gmote ali množice vseh mogočih dejanj, se z vodoravnim izrezom izvzamejo iz te gmote ali množice. Tisti činitelj, ki bo vršil izvzete vrste dejanj, bo imel »posebno« pristojnost; oni drugi, ki bo vršil nenaštete ali celo še ne naštete in izvzete, pa bo imel »splošno« pristojnost. Navidezno bo tičala večja količina vrst dejanj pri zadnjem, manjša pa pri prvem činitelju. Stvarno in v resnici pa to ni tako gotovo. Kajti tisti, ki si prisvoji »posebno« pristojnost, si morebiti niti ne bo prizadeval izbrati veliko vrst, čisto gotovo bo pa skušal izbrati **najboljše vrste** dejanj. In zato je »posebna« pristojnost vedno **kakovostna** pristojnost, »splošna« pristojnost pa zanesljivo samo količinska. Če se pa k izbranim vrstam dejanj pridruži še mogočnost velikega števila teh vrst, izgine »splošni« pristojnosti še celo količinski značaj.

Zato vodoravna pristojnostna razmejitev ni izraz enakovrednosti imperijev med pokrajinami in med državo. Načrt deveterice se tega ne zaveda, zato mu tudi ni jasno, da izdaja s priznanjem »mešane« pristojnosti, da je zašel zaradi samo vodoravne razmejitve v — zagato. Toda s priznanjem »mešane« pristojnosti, pri kateri bi smela država postopoma odtegovati iz prejšnje pristojnosti pokrajin posamezne posele, priznava hkrati celo mogočnost počasnega (po skušnjah preteklosti zato zanesljivega) izumiranja »banovin« na korist enotne države.

Navpična razmejitev pristojnosti ima vse drugačen učinek. Iz pokrajin, ki naj imajo enakovreden imperij z »državo«, zložena država je osebek lastne pristojnosti nasproti mednarodnemu svetu, pred katerim igra skupnost pokrajin eno mednarodno ali meddržavno pravno celoto. Samo to. Pri vprašanju notranjega lica take države so pa osebki državne oblasti pokrajine. Navpična razmejitev pristojnosti deli torej pristojnosti po nalogi činitelja nasproti višjemu organizmu. Od države višji organizem je meddržavni svet, od

pokrajin višjega organizma pa — če priznamo enakovrednost pokrajinskega imperija, kakor to načrt načeloma zatrjuje — mi, ker vršijo državno oblast na svojem področju — pokrajine; saj vršijo oblast tudi v vzajemnem razmerju, to je v skupni državi, pokrajine po svoji skupnosti. S tem, da razdeli območje moči v državi v »splošno« pristojnost pokrajin (»banovin«) in v »posebno« pristojnost države ter primeša še »mešano« pristojnost obeh, načrt deveterice ni zvest načelu enakovrednosti imperija pokrajin z onim države, temveč uvaža podrejenost količinske pristojnosti pokrajin nadrejenosti kakovostne in svobodne količinske pristojnosti države. V takem primeru ne bo harmonije imperijskih osebkov zaradi skladnosti razmejitve, temveč bo »harmonija« zaradi nemoči enega činitelja nasproti premoči drugega. To seveda ni več harmonija. Če bi pritegnil načrt tisto razmejitev, ki jo imenujemo »navpično«, bi se pokazalo, da morajo imeti pokrajine **prvotno pristojnost izvrševanja državne oblasti**, »država« pa **prenešeno pristojnost** skupnosti pokrajin: tedaj zavlada pač med pristojnostmi pokrajin in med kolektivno pristojnostjo države kot skupnosti pokrajin harmonija razdelitve moči in dela. Konkretno se pokaže »nezvestoba« načrta nasproti načelom, ki jih v uvodu priznava, zlasti v razdelitvi javnih dajatev v prid državi ali »banovinam« in v končni odredbi o spremembi ustave. V luči teh zamislov ni posebno važna okolnost, da pridruži načrt nepotrebne vrste državnega življenja pristojnosti države in jih izključuje iz življenja »banovin« in da v tem oziru ne pomeni nobene

—r.:

Za našo kožo gre

(Konec)

Zadnja leta je prišla ponekod v modo taktika, očitnih prevar in hudodelstev, ki se skušajo podtakniti nasprotniku. Uveljavljati se je začel tudi način iznenađen in postavljanja pred dovršena dejstva. Jasno je, da prihaja pri taki morali vsak sporazum, pogodba in prisega ob svojo veljavo. Pučiste julija 1934 je vezala prisega, pa je vendar padel Dollfuss kot njihova žrtev. Kdo ve, če ni tudi sedaj kje še kdo tretji, ki misli, da podpis na berchtesgadenskem dogovoru zanj ni obvezen!

Nad vse značilna je izjava, ki jo je dal prejšnji teden z Dunaja odhajajoči nemški veleposlanik Papen zastopniku ameriške »Associated Press«; na vprašanje, če obstoji med Avstrijo in Nemčijo kak vojaški dogovor, je namreč odgovoril: »Vojni sporazum med Avstrijo in Nemčijo je sploh nepotreben, ker imata obe naši (!) državi še vedno iste interese, kakor za svetovne vojne...« Torej na Jadran, na Jug, na Vzhod! Zares čudno soglasje med nemškim Papenom in avstrijskim Gleise-Horstenauom! Pri taki ideologiji je kajpada vsaka oblikovna vojaška zveza nepotrebna, ker obstoji že sama ob sebi; ustvarjati jo, bi v danih razmerah bila celo težka taktična napaka.

V prvem delu članka je omenjena Češkoslovaška, ki naj jo gonja zoper »rdečo nevarnost« potisne v naročje Tretjega cesarstva kot zrelo jabolko. Ta »nevarnost« je, ki nadomešča oblikovne vojaške zveze. Po ponesrečenem puču v noči od minule sobote na nedeljo sodeč, je iznajdljivi nacizem izvolal tako »nevarnost« tudi v krščansko-stanovski Avstriji. Ta primer dokazuje pač dovolj zgovorno, da je fašizmu »rdeča nevarnost« zgolj pretveza, »deklica za vse«.

Zadnji dogodki v Avstriji so izzvali po vsem svetu silno pozornost. Posebno v Ameriki, kjer so pravkar odkrili eno dozda največjih družb nacističnih vohunov. Pod njihovim vtiskom je dobila Chautempsova vlada po tridnevni debati 26. februarja zaupnico, kakršne so v francoski zbornici redke. Največjo pozornost je vzbudil Chautemps z navedkom iz Hitlerjeve knjige »Mein Kampf«, ki se glasi: »Preden se spusti Nemčija na Vzhodu

načelne razlike nasproti trenutnemu stanju. Omenjena zamisleka sta pa važna, ker odkrivata neposredno obe bitnosti organiziranega upravljanja: stvarno in idejno. Prav v vprašanjih javnih financ se bo bil najtrši boj reform, in prav v idejni sestavi predlaganega reda bo tudi boj podobno trd. Načrt deli državne in »banovinske« dajatve po značaju posameznih dajatev, priznavajoč potrebo, da se upoštevajo gospodarske posebnosti pokrajin. Tako in nič drugače pa gleda na ta vprašanja slovenski unitaristični upravni strokovnjak Pirkmajer. Že to je za nas zadostno svarilo, da navedeni načrt razdeljevanja virov za kritje potreb države in »banovin« ne bo pravi. — Za spremembo ustave — v smislu načrta — predvideva načrt dvetretjinsko večino glasov v skupnem parlamentu, če so v tej večini tudi glasovi površinsko največjih »banovin«, namreč Srbije in Hrvaške, in ustvarja s tem med seboj načeloma neenakopravne »banovine«. Ker se pri ustavah, ki jim po pravici pritide to ime in tak značaj, za spremembo ustave odredjajo natančno tisti predpisi, ki veljajo tudi za sprejem iste ustave, je za nas na dlani, da bi naj bil tudi načrt deveterice sprejet dejansko z glasovi Srbov in Hrvatov, čeprav proti glasovom Slovencev. Sprejem ustave v smislu načrta bi pomenil tak napredek »hrvaškega vprašanja«, ki bi bil enak sporazumu Srbov in Hrvatov — na kožo Slovencev, ki bi zato nadomestil »hrvaško vprašanje« s »slovenskim vprašanjem«. Lep napredek!

Načrt torej stvarno ni dosleden v izvedbi načel, h katerim se priznava. V tem smislu si laskamo, da smo ga prav sodili, ko smo izrekli sum, da mu manjka — politični navdih, zato pa se tudi skrčuje v nekak polovičarski poskus »upravne reforme«.

v kako pustolovščino, si mora zavarovati hrbet proti Franciji...« Francija bi torej morala prestopiti ali na stran Nemčije, ali biti osamljena, ali pa uničena. Iz tega je izvajal Chautemps, da Francija ne bo nikdar odstopila od svojih demokratičnih načel, ostala bo zvesta svojim prijateljem in zaveznikom; kajti »uničena Francija bi pomenila prepad Poljske in drugih držav...«

Avstrijski državniki si bodo morali prej ali slej priznati, da so zagrešili februarja 1934 eno največjih zgodovinskih napak. Škoda vsake besede o tem, da takratni dogodki niso bili pripravljeni na dolgo roko. Nemški zgled leto osorej je bil preveč mikaven. Neke osebe so se že l. 1933, umaknile iz vseh organizacij, celo nepolitičnih in združnih, da so si pozneje lahko umile roke nad prelito krvjo. Temu sledeča preosnova vlade in militarizacija železnic je bil pa nadaljnji korak k cilju. Da dogodki niso končali drugače, kakor je bilo zasnovano, je vzrok, ker je omahovalo vodstvo avstrijskih delavskih organizacij in ker so manjkali »pogoji« na nemški strani.

Novi režim je odbil od sebe velikansko množico delavstva in srednjih slojev. Močne prisilne organizacije ne dokazujejo ničesar. Tisk že davno ni več glasnik ljudskih množic, zato tudi sklicevanje nanj ne drži. Pravo javno mnenje je v podzemlju, v ilegalnosti. Najsi je bil nedeljski pohod na Gradec in Dunaj mišljen resno ali samo kot orožna vaja za prevaro, dejstvo je in ostane, da je v Avstriji nacizem že tako močan, da ga ni podcenjevati. In prav on je tisti tretji, ki se po-zvižga na podpis na berchtesgadenskem dogovoru.

Če se avstrijski oblastniki ne zavedo prav kmalu svoje odgovornosti, bo prepozno. V nesvobodi se pogača ne diši. Šele ko predre to spoznanje in se uveljavi na celi črti, bo sila nacistične prednosti odbita; avstrijski patriotizem bo dobil svojo vsebino, neodvisnost države bo zavarovana tudi na znotraj. Avstrijske ljudske množice so demokratične, njim se hoče resnične svobode, miru in kruha — ne praznih besed.

Dogajanja v Avstriji zahtevajo od nas Sloven-

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno
damsko in moško perilo, žepni
robci, brisače, ogledala, ščetke,
turistovske potrebščine dobite
n a j c e n e j e

pri Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

cev največjo budnost. Od razvoja dogodkov na bližnjem severu je odvisna tudi naša usoda. Za našo kožo gre. Zato se bavimo z dogodki v Avstriji obširneje, kakor je naša navada.

Vajenemu očesu ni ušlo, kako je po 12. februarju začel nacizem tudi pri nas dvigati svojo glavo še bolj. Pojavilo se je še več pajacovskih krojev z belimi nogavicami na bedrih in smešnimi ponvicami na glavi. Opičji posnemalci so njihovo število še pomnožili.

Le Slovenci smo tako pohlevni, da jih mirno gledamo; v Zagrebu in Belgradu ne boste našli ne enega!

Napačno bi bilo misliti, da so to malote. Bivša Avstrija je imela strah še pred polhovkami in fesi. Imela je pač dober nos, ni se motila. Mi pa po tolikem trpljenju mirno prenašamo nesramno izzivanje v svoji lastni sredi! Ne, to ni malota. Nacisti polagajo na kraj prav posebno važnost. Imajo celo poseben sklad za nabavljanje strankarskih oblek svojim revnim pripadnikom. Mnogi, ki se košato šopiri med nami, ima kraj iz sredstev tega ubožnega sklada.

Ne varajmo se, nacizem je pri nas že močno zasidran. V resnem trenutku je to lahko odločilnega pomena. Njavna opora in tvarna pomoč iz zamejstva ravna nacizmu pri nas hrbtenico, najbolj pa jo pomagamo dvigati mi sami s svojo brezbriznostjo. Eden izmed mnogih dokazov za organiziranost nacizma pri nas je sistematično bojkotiranje vseh nenemških in protifašističnih filmov po Nemeih. Sami seveda pa se navdušujejo za najbolj trapaste filme.

In knjižne izlozbe! Kakor da smo kje na Pomeranskem. Slovenci pisatelj komaj dobi prostorček za kak teden za svojo knjigo, sicer pa se največ šopirijo razne modne in kuharske revije z recepti: papir namesto platna, siratka namesto mleka, kakor da smo v načrtnem gospodarstvu, ki dela iz ilovice klobase. Nič čudnega potem, če naši pisatelji že sami krošnjarijo od vrat do vrat; dajmo jim zvonec, da bodo še zvonili, kakor so zvonili svoje dni premogariji po naših vežah. Kje v Avstriji ali Nemčiji je knjigarna, ki bi se upala delati tako? Ne toliko iz strahu pred nasledki, kakor iz narodnega ponosa.

V največ javnih lokalih ni ne »Slovenije«, ne »Delavske pravice«, »Slovenske vasi«, »Delavske politike« in drugih listov, ki vendar nekaj pomenijo. Prav tako se težko dobe »Sodobnost«, »Lj. zvon«, »Dejanje« in druge slovenske revije. Postrežejo pa z več izvodi kljukastih dnevnikov, tednikov in mesečnikov. Poštenega ilustriranega obzornika Slovenci ne zmoremo, zato pa se valjajo po vseh javnih lokalih celi stoti včasih dovolj trapastih tujih ilustracij. Obilo dela za razne lige, narodno-obrambne organizacije in posameznike. Potreben je vodnik z natančno statistiko, da se bomo poznali.

Tujec se počuti pri nas kakor doma. Dobrodošel vsak, ki ne prihaja z zahrbtnim namenom. Ali to še ne pomeni, da se moramo ponižati pred njim. Vljudnost in dostojnost sta zahtevi omike. Hlapčevska ponižnost se gabi še tujcu. Tisti, ki prihajajo k nam, nas sodijo v prvi vrsti po tem, kar vidijo. Naša dolžnost je, delati na to, da nas bodo videli in sodili kot narod, ki kaj da na sebe.

Dela je povsod dovolj, velikega in drobnega. Za vsakega ni vse. Z vsakim korakom butamo ob napake, ki bi jih bilo popraviti in odpraviti. Zgoraj je naštetih le nekaj najbolj vidnih. Tako smo jih že vajeni, da jih več ne vidimo. So stvari, ki zadevajo nas vse. Ne iščimo torej tistega, kar nas razdvaja, ampak kar nas združuje. Dela je toliko, da bomo komaj zmogli vsi vse. Naj je delo še tako majhno in neznamno, opravljeno mora biti, če naj ne trpi celota.

Opozorjamo

na javno predavanje Slovenskega društva
Boj za slovensko učno knjigo
(Glej obvestilo na zadnji strani lista!)

zk.:

Mali narod Baskov

V torek, dne 8. marca je bilo drugo javno predavanje »Slovenskega društva« v Beli dvorani hotela Uniona. Občinstvo je dobrodušno napolnilo dvorano in pred sobo, mnogi pa so morali oditi. To pot je bil torej prostor premajhen.

Napovedano je bilo predavanje **Edvarda Kocbeka o vprašanju malih narodov**. Predavatelj je takoj v uvodu naglasil, da bo govoril o baskovskem narodu, ki ga med malimi narodi najmanj poznamo in ki je v zadnjem času svoje narodne in človeške pravice zapečatil s krvjo. Nato je razgrnil pred nami podobo baskovske zemlje in zgodovine do najnovejšega časa, njihove narodne demokracije in narodnega značaja.

Baskovska zemlja obsega 4 pokrajine v Španiji, 2 pa v Franciji. Površina meri 20.699 km², je torej za šestino manjša od Slovenije. Narod, ki živi tod, je najstarejši med evropskimi narodi in njegov izvir se izgublja v temo. Vendar si je do danes ohranil svojo plemensko in duhovno narodno čistost. Svobodoljubnost Baskov je bila tako velika, da je celo škodovala čutu skupnosti in da so imeli kar 6 samostojnih kraljestev, ki so bile pozneje zgodovinske pokrajine.

V dolgotrajnih bojih z Arabci, Kastilci in Franki so si Baski ustvarili svoj bojevit življenjski značaj. Njihovo državno življenje je bilo republikansko demokratično; vodili so ga starešine. Ko so ti začeli dobivati kraljevske pravice, so se začeli tudi notranji spori. Zato so lahko 4 pokrajine zavzeli Kastilci, severni dve pa Francija, kjer so ohranili vse svoje narodne pravice, dokler jim jih ni vzela — francoska revolucija. Vendar je ljudstvo tudi v tuji državni skupnosti ohranilo demokratično mišljenje. Vsi vladarji so prisegali tudi na baskovsko ustavo.

Žalostni razkol so prinesle med Baske vojne za kastiljsko nasledstvo, kjer so se bojevali monarhistični avtokratični karlisti z demokratičnimi izabelisti. Vojna pa se je končala za Baske usodno: 1876 je madridski državni zbor odpravil vse baskovske stare pravice in s silo uveljavil svoj sklep. Duh baskovske demokracije je bil duh osebnih svobode in družbene enakosti. Baski niso poznali fevdalstva, razen v Navari, ki se je zato vse bolj odmikala od baskovske skupnosti. Ves baskovski upravni in zakonodajni sestav je počival na družinah, zato je njihova demokracija organična.

Baskovski jezik presega po bogastvu besednih oblik in logičnosti svoje slovnične vse evropske jezike. Sploh so Baski izredno nadarjeni in spretni narod: imajo krasno folkloro, so glasbeniki, mornarji, rudarji itd.

Po žalostni izgubi pravic v 19. stoletju se je začelo po nekaj desetletjih prepovedno gibanje, čigar klicar je bil Labino de Arana y Goiri (1865 do 1905). V zavesti, da ima vsak narod svojo nespremenljivo nalogo v občestvu narodov, je terjal za svoj narod popolno svobodo. »Euzkadi je narod in domovina Baskov« (Euzkadi = usodna skupnost vseh Baskov) in »Bog in stara pravda« sta njegovi gesli. Prehodil je vso domačo zemljo,

dal narodni kulturi znanstvene in slovstvene osnove in ustvaril baskovski politični program. Iz njegove majhne baskiške narodne stranke se je v 50 letih razvila močna, disciplinirana stranka, ki je pri vseh zadnjih španskih volitvah dobivala večino med Baski. Njen cilj je osvoboditev izpod španskega centralističnega in nacionalističnega jarma, hkrati pa tudi iz industrijskega in bančnega kapitalističnega suženjstva. V okrilju narodnega gibanja je zrastle tudi delavske strokovno gibanje s 65.000 udi v 25 zvezah. Stranka je po programu in delu katoliška.

Španska monarhija je Baske kruto zatirala, zato so si silno oddahnili ob nastopu republike leta 1931. Delo baskovske narodne stranke se je spričo obljubljenе avtonomije silno poživelo, in pri volitvah 1935 je dobila 167.000 glasov proti 90.000 glasovom desnice in 110.000 glasovom leve. Le Navara je zaradi karlistične propagande glasovala desničarsko. Nove kortese pa je obvladal Gil Robles, desničarski centralist in odkrit nasprotnik »baskovskih separatistov«. Od junija 1934 je sledila še ostrejša desničarska centralistična akcija, in Calvo Sotelo je izjavil v parlamentu: »Rajši rdečo kakor separatistično Španijo.« Španstvo so istili s katolištvom. Letak iz 1. 1935, pravi: »Če si Španec, si katolik, če si katolik, si Španec.« Zato se Baski pri volitvah 1936 niso pridružili ne levici ne desnici, marveč so nastopili samostojno z geslom: »Za krščansko kulturo, za baskovsko svobodo in za družbeno pravičnost.« Volitve so vprašanje avtonomije res načele, ker so baskovski narodnjaki še utrdili svoj položaj, in ker je zmaga levice, ki je v volilnem boju obljubljala avtonomijo. Naravni potek dogodkov je pretrgal desničarski upor 18. julija 1936. Uporniške čete so takoj začele predirati v baskovsko deželo in so terjale predajo vseh Baskov. Baski so razumeli položaj in ustanovili narodni obrambni odbor, ki je organiziral odpor. 1. oktobra 1936 so madridski kortesi soglasno sprejeli statut baskovske avtonomije. Baski so po pravosodnem ministru Iruji stopili v vlado. Uporniki so jih zato naskočili s poldvojeno silo. Koder so predirali, so streljali može in žene, požigali in jemali Baskom premoženje. Ponaredili so pastirski list obeh škofov iz Vitorije in Pampelune, da bi jih odtrgali od zveze z republikanci. Medtem pa so Baski 8. oktobra v svetem mestu Guerniki izvolili dona Jose de Agire za predsednika baskovske vlade. Še istega dne je sestavil svojo vlado in prisegel na Sveto pismo z besedami stare baskovske prispege. Avtonomna baskovska dežela je bila v teh časih urejena v razdivjani Španiji. Potem je prišla katastrofa. S silo tujega orožja so uporniki napadli Baske, razbili nezavarovano Guerniko, zavzeli vso baskovsko deželo, pregnali 200.000 Baskov in prepovedali baskovski jezik v javnem življenju.

Ali ste poravnali naročnino?

Železniški delavci

Pred vojno je živel slovenski neizučeni delavec zelo skromno: zjutraj polivka, opoldne žganci z zeljem, zvečer močnik s krompirjem; mogoče še dopoldne in popoldne košček slanice ali sira, vsakikrat kos domačega kruha. Plača od 2 do 2.40 K, za kar se je dobilo 70 do 84 žemelj; 7 žemelj za 20 vinarjev. Danes stane toliko žemelj 33 do 42 dinarjev. Izučeni delavci so bili nekaj na boljšem, toda tudi njihova življenjska raven še dolgo ni dosegala tiste njegovega tovariša drugod, posebno na severu. Vendar je živel kljub temu kolikor toliko znošno, se primerno oblačil in si tu in tam privoščil tudi kako dušno razvedrilo. Največji ponos vsakega delavca je bilo čedno stanovanje, in čeprav je bil včasih lačen, umazan in raztrgan ni bil nikoli!

Tuji delavci so se redko ustavljali pri nas, razen na dobro plačanih mestih; vajeni boljšega življenja niso mogli tekmovati s slovensko skromnostjo. Oznamenilo slovenskega delavca so pridnost, poštenost in skromnost. Zaradi teh njegovih svojstev ga cenijo od nekdanj in radi sprejemajo v delo povsod. Skromnost njegova je skoraj prevelika, tolikšna, da bi šla pod človeško dostojanstvo, če bi bila še večja.

Dasi vaje najtežjih del in skromen do skrajnosti, je odklanjal že pred vojno dela, ki mu niso nudila mogočnosti za dostojno preživljanje. Rajši je šel s trebihom za kruhom, monarhija je bila velika, svet širok. Zato so podjetniki pri zidanju železnic, cest, mostov, prekopov najemali južnjake, ki so bili cenejši. Življenjska raven teh je bila še nižja, tako nizka, da bi bil slovenski delavec ob njej prepadel.

Uslužbenici in delavci javnih podjetij in naprav, železnice, monopola, državnih rudnikov in skladišč so šli za izbrance. Plače njihove dostikrat sicer niso držale koraka s plačami v zasebnih podjetjih,

zato pa je njihovo službeno razmerje bilo kolikor toliko urejeno, in kar je glavno, bili so za silo preskrbljeni za starost. Tu in tam so uživali še razne ugodnosti. Uprava je poslovala hitro, vloge niso ostajale nerešene. Pozneje se je mnogo spremenilo.

Pred seboj imamo spomenico Združenja jugoslovanskih narodnih železničarjev in brodarjev, ki obravnava plače železniških delavcev. Ostrmeli smo, ne bi bili verjeli, če bi nam bil kdo pripovedoval; tu pa beremo črno na belem, številko pri številki, ki zgovorno pričajo, da je mogoča še večja skromnost. Ne, to ni več skromnost, to je že pomanjkanje, ponižanje. Res, človek prenese več kot živali, saj zato ima menda pamet.

Po pravici vprašuje spomenica, »kaj naj začne družinski oče s 600 do 1000 din mesečnih dohodkov«. Biti mora že pravi umetnik, kdor zmore čudež, da s takimi dohodki vzdržuje sebe in svojo družino, zraven pa še opravlja naporno in odgovorno službo. Potrebe, ki jih našteva spomenica, so računane tako nizko, da izpod njih ni mogoče več iti, če naj oženjen delavec najskromneje preskrbi svojo družino. Hrano za eno osebo računa na primer samo 6 din na dan, stanovanje 350 din, kurjavo in razsvetljavo 100 din na mesec. Pa vendar bi morala znašati plača že pri tej skromnosti na mesec 2.290 din, medtem ko znaša v resnici samo 600 do 1000 din!

Spomenica je brez dvoma delo izobražencev, zato je tem pomembnejši njen klic: »Vso odgovornost za to nosijo voditelji naroda, to so v širšem pomenu vsi inteligenti-izobraženci, ki se nikakor ne morejo ogniti očitku, da so krivi in odgovorni za obupno stanje delavstva, in obenem tudi poklicani in dolžni, da rešijo delavski stan pred popolnim prepadom. — Kmet in delavec sta stebra države in naroda, na katerih sloni vsa

družba in od katerih je odvisen obstanek in napredek obeh. Brez teh trdnih stebrov ne more biti dobrega življenja.

Odkrita beseda, klic razumnikov, ki so spoznali svojo nalogo, da je njihovo mesto v vrstah, kjer sta delavec in kmet; skratka: ljudstvo. V tem pogledu se lahko šteje spomenica za zgodovinsko listino.

Zelo značilno je, da mora spomenica opozarjati, da so ljudje v Sloveniji vajeni nositi »srajce, spodnje hlače, nogavice, žepne robce, dežnike« in druge potrebščine, ki jih varujejo pred raznimi nevšečnostmi, obenem pa uvrščajo med kulturne ljudi. Poudarja, da je enako »s posteljnino, hišno opravo« ter drugimi potrebami, kakor »s knjigami, časopisi, kinom, gledališčem, glasbo« itd., ki da so v Sloveniji močno razvite.

Spomenica je v svojih zahtevah zelo skromna — ne želi drugega, kakor bolj človečno tolmačenje in izvajanje § 40. »Pravilnika o pomožnem osebju državnih prometnih ustanov«, ki ureja dnevne kvalificiranim, polkvalificiranim in nekvalificiranim delavcem za posebna dela. Izraz »bolj človečno« skoraj ni pravilen; reči bi morali temveč »pravilno«, »manj fiskalno«, »v duhu pravilnika«. Zakaj spomenica sama ugotavlja, da če se ne izplačujejo dnevne tako, kakor bi se morale, so tega »mnogo vzrok pristojni šefi službenih enot, ki ne upoštevajo dovolj določb pravilnika in ne stavljajo potrebnih in pravičnih predlogov nadrejenim oblastem, po drugi strani pa tudi predstojniki v osrednjih uradih, ki ne upoštevajo dovolj predlogov službenih enot.« Potrebno je govoriti o socialnem čutu, nadaljuje spomenica, »srčni omiki, skrbi za obstanek širokih slojev naroda, o spoznavanju življenjskih razmer po državi, torej o vsem tistem, kar pri nas ni dobro razvito in poznano...«

Pravilno poudarja spomenica še, da je teh in takih razmer »v veliki meri kriva tudi prevelika uslužnost naših izobražencev nasproti kapricioznim organom, ki v ekstremu brezobzirno izkoriščajo trenutno razpoložljive ljudske sile.«

Tesno odmerjeni prostor ne dopušča, da bi se podrobneje pobavili s številkami, ki jih vsebuje spomenica, dasi so silno zanimive že zato, ker dokazujejo, da prej navedeno niso prazne besede. Število prizadetih delavcev znaša v območju ljubljanskega ravnateljstva državnih železnic kakih 5500; če bi se natančno izvajale določbe o dnevnicah, bi znašal povpreček na leto okoli 7.200.000 dinarjev! Ta denar bi se močno poznal vsem, ne samo delavcem; tudi obrtnikom in trgovcem, sploh vsemu našemu gospodarstvu.

Železnice na slovenskem ozemlju so že stare, progovni in prometni material je obrabljen in nesodoben; vse to zahteva v službi večjo pazljivost in večji napor telesnih in dušnih sil. In dasiravno je tako, je vendar na slovenskih železnicah največji promet in so izmed vseh najbolj aktivne. Slovenski železničar izhaja po večini iz družin industrijskega proletariata, ki nimajo razen za službo glavarja družine nobenega drugega dohodka. Železnice na jugu pa so po večini mlajšega datuma, promet je tam manjši, služba lažja, deloma že zaradi večjega števila osebja. Ondotni uslužbenci imajo poleg plače navadno še druge dohodke, najpogosteje iz zemlje. Življenje je tam

preprostejše in cenejše, da o potrebah, ki jih stavlja na človeka kultura, ne govorimo.

Želje slovenskih železniških delavcev, katerih tolmač je njihovo Združenje, so tako skromne in utemeljene, da bi ne dvomili niti trenutek, da jim bo ugodeno že jutri, če bi ne vedeli, kako je. Centralizem!

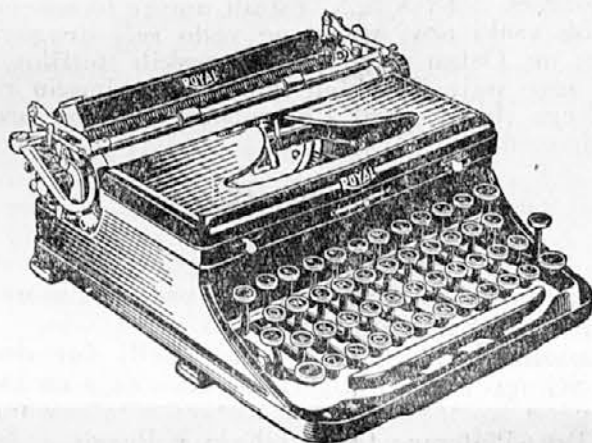
Treba bo še veliko truda in bojov, pa tudi žrtv, da se bodo ta in druga vprašanja premaknila z mrtve točke. Vodniki — slovenski razumniki so krivi v prvi vrsti, ugotavlja pravilno spomenica. Že to spoznanje je velik uspeh, tem večji, ker mu takoj sledi dejanje, da podaja inteligent roko telesnemu delavcu. Naj bi se to spoznanje utrdilo in poglobilo ter služilo s svojim primerom kot svetel zgled vsem drugim.

Jedro vsakega naroda so delovne množice, ročni in dušni delavci — vsi, ki živijo od svojega dela. Potrebni so eni kot drugi, vsi skupaj šele so harmonična celota: narod. Najmočnejši čut v človeku je čut samohranje. Je to čut ne samo posameznika, nego vsega občestva, kadar se to zove, da je narod. Čut do sebe in do skupnosti. Le izkoreninjenci nimajo čuta do skupnosti, njim je lastni jaz nad vse.

Oblasniki se hudo boje čuta posameznika do skupnosti, pa sejejo razdor. Prihajajo z megljenimi ideologijami, stavljajo umetne pregrade, ustvarjajo protekcijo, pospešujejo stremušstvo, sejejo nezaupanje. Tako prebrisani so, da ustanavljajo celo skupine, navidezno silno opozicionalne — niti vseh pa združujejo v svojih rokah. Iz strahu pred ljudsko skupnostjo.

Razlike v nazorih so in bodo obstajale; brez teh bi ne bilo napredka. Toda dolžnost do samega sebe, do družine, do naroda, je nad vsemi razlikami — pravica do življenja je prva. Ne pravica do životarjenja, hiranja in umiranja — pravica do življenja, ki bo vredno samega sebe...

—m—

VSE ZA PISARNO

dobavlja in popravlja

PRELEC

LJUBLJANA sedaj Tyrševa 1 nasproti hotela Slon

Opazovalec

Dve meri

Tednik »Gorenjec« je popolnoma pravilno omenil, da se po naših šolah sicer slave Sv. Sava, Štrosmajer in drugi srbski in hrvaški možje, da noče nič slišati o tem, da bi se slavili na enak način tudi slovenski znameniti možje. Na to pripombo je odgovoril belgrajski jugoslovanski list »Krug«, kakor vsaj beremo v »Slovenskem narodu«, takole:

Gospodje okrog »Slovenca« in »Gorenjca« se delajo, seveda, naivne in nočejo povedati, da se je Štrosmajerjeva proslava po šolah odredila ne zato, ker bi imel Štrosmajer večji pomen za Slovence kakor Prešeren, ali za Srbe Vuk, marveč zato, ker je on reprezentant ideologije narodne enotnosti, ki so jo vstopom v JRZ sprejeli tudi gospodje okoli »Slovenca«, pa se je mislilo, da je treba ravno to misel okrepiti s proslavljanjem Štrosmajerja. Enako kakor se tudi sveti Sava proslavlja ne kot pravoslavni svetnik, ki je »pomemben samo za Srbe«, marveč kot največji predstavnik širjenja prosvete v vsem našem narodu, torej kot neke vrste patron našega šolstva.

A kar se tiče slavljenja Prešerna, Vodnika, Kreka in Župančiča, — ali kdo brani gospodom okrog »Slovenca« in »Gorenjca«, da to napravijo, kakor in kolikor jim je drago, in brez potrebe, da bi se zaradi tega kaj odskrnilo od slavljenja Štrosmajerja ali Save Nemanjića!

»Slovenski narod« poroča o tej »Krugovi« globokoumnosti na način, da se očitno ujema z njo. Z njo se pa ujema tudi ves naš jugoslovanski sestav. Zato nekaj načelnih pripomb.

Če odštejemo brezprimerni nesmisel, da je sveti Sava največji predstavnik širjenja prosvete tudi

med Slovenci, je kratko in malo takšnale logika nacionalnih jugoslovenov:

Srbske odličnejše može slave in se jih spominjajo Srbi, a morajo jih slaviti tudi Slovenci.

Slovenskih odličnih mož, pa

se Srbom ni treba spominjati in jih slaviti. Slovenci sicer to lahko delajo, če hočejo, a šele v drugi vrsti, za srbskimi, in seveda le, če jim v take namene ostane še kaj časa.

Kajti spričo preobremenjenosti šol za slovenske tako ne bo ostalo časa.

Medtem pa, ko »Krug« prepoveduje, da bi se kaj »odskrnilo od slavljenja Štrosmajerja ali Save Nemanjića« v slovenskih šolah, se mu slavljenje slovenskih vodilnih mož zdi stvar, ki naj jo Slovenci opravimo med seboj!

Abotnost teh nacionalnih vzgojnih načinov postane najbolj vidna, če pomislimo na primer, da bi Vuka Karadića, kakršen je bil, Srbi sploh ne bili nikoli imeli, če bi jim ga ne bil vzgojil Slovenec Jernej Kopitar, ki je bil tudi sicer v vsakem pogledu večji duh.

Zato pa seveda so nabirali za spomin Srba Karadića tudi po slovenskih šolah od slovenskih otrok.

Zato pa seveda ne nabirajo za spomenik Slovenca Kopitarja niti po slovenskih šolah —

— a kaj šele po srbskih.

Mimogrede: tudi take proslave so samo eden izmed tisoč, potov, ki odvajajo naš denar na jug,

vse skupaj pa se godi v znamenju tiste enakopravnosti, ki so jo uvedli nacionalni jugosloveni.

Širite naš list »Slovenija«!

Kajti za nas Slovence so najpomembnejši veliki, pravi slovenski ljudje. In tudi morajo biti najbolj pomembni, če nočemo postati iz kulturnega občestva tolpa ničvrednih odpadnikov. Slavili jih bomo najprej in najprej zbirali denar za njihove spomenike.

To se pravi, delali bomo tako, kakor delajo Srbi že danes, kakor so prav za prav delali ves čas, kar so svoboden narod.

O nepotrebnih varuštvi

V Sarajevu so zborovali zasebni nameščenci in obravnavali vprašanje pokojninskega zavarovanja. Zahtevali so, da se ustanovi samostojen pokojninski zavod v Sarajevu, ker da nikakor ne žele varuštva bratov Slovencev v tem pogledu.

Pokojninsko zavarovanje zasebnih nameščenec je bilo doslej namreč izvedeno samo v Sloveniji, in zato so vsaj za začetek hoteli nekateri, da se zavarovanje razširi iz Slovenije na vso državo.

Mi moremo samo reči, da si tega prav nič ne želimo, ker tako vemo, da bo Slovenija doplačevala, kakor pri vseh takih zadevah. Naj si torej le uredi svoje zavarovanje tam doli, kakor najbolje vedo in znajo. Kakor v vseh denarnih stvareh, bomo tudi v tej najbolj zadovoljni, če nas puste pri miru.

Samo to bi še želeli, da vzamejo bratje tam doli na znanje, da si tudi mi ne želimo njihovega varuštva. Tem manj, ker je to bilo doslej še zmeraj v našo škodo. Tako na primer pri Osrednjem uradu za zavarovanje delavcev, pri Poštni hranilnici, Hipotekarni banki in tako dalje. In ko bodo spoznali tam doli, da nam je za njihovo varuštvo, in sicer po pravici, še mnogo manj, kakor njim za naše, in ko bodo pripravljeni, da se temu ne samo nepotrebnemu in žaljivemu, ampak tudi škodljivemu varuštvu dokončno odpovedo, bomo že kar blizu — sporazuma.

Zoper slovensko šolstvo

»Branik« piše:

.....problem, ki si ga stalno mečeta v obraz naša sprta politična tabora, je število nezaposlenih inteligentov. Predvsem gre tu za učitelje, ki jih je v državi na tisoče, nameščenih bo pa moglo biti samo 500. Pri reševanju tega vprašanja so si sicer vedno sprti članarji kar nekako edini: mislijo, da bi bilo najbolje vseprič izpopolnjevati in zasedati vsa prosta mesta v naši banovini, dokler bi bilo še kaj učiteljev in šele potem bi prišle na vrsto druge banovine, kakor na primer vrbaska s svojimi 46 odstotki nepismenih. Tako stališče zavzemati je silno lahko. Je tudi pri nas popularno. Ali pa je to z državnega vidika smotno, je drugo vprašanje. Sicer smo pa tako navajeni, da pri nas smotnost enako kakor državni in nacionalni interesi ne igrajo nobene vloge, če gre za interese strankarjev.

Torej tisto »zasedanje prostih mest« v Sloveniji ni nacionalnemu »Braniku« všeč. Čakati bi bilo namreč treba, da zgine 46 odstotkov nepismenih iz vrbasko banovine. Dotlej pa naj bi se mena po nacionalni logiki učiteljska mesta v Sloveniji sploh ne smela več zasedati. Najbrž tako dolgo, da bi bilo tudi pri nas 46 odstotkov nepismenih. In ker nepismenim v vrbaski banovini še na misel ne prihaja, da bi zginili, tudi »prosta mesta v naši banovini« še ne bodo tako kmalu zasedena. Oziroma sploh nikoli, dokler bo nacionalno jugoslovenstvo odločalo o slovenski usodi. Kajti taka je stvar: vsako zasedeno učiteljsko mesto pomeni obstanek za eno slovensko družino, pomeni, da gre toliko manj denarja na jug in da se zavlačuje obubožanje Slovenije in s tem njena »tiha in postopna likvidacija«, pomeni, da se utegne zaustaviti od »Branika« napovedovano padanje slovenskega prebivalstva od dvanajstine na dvajsetino, pomeni torej kratko in malo naraščanje naše gospodarske in kulturne moči. To se pa jugoslovenom »z državnega vidika« ne zdi »smotno«. Zato razglašajo »Branik« slovensko pravico za strankarsko zadevo. Zato so mu koristi vrbasko banovine državna stvar. Zato ne zine o tem, da bi Slovenci vzdrževali slej ko prej svoje šole s svojim denarjem. A zlasti ne črne besedice, da bi imela vrbaska banovina lahko že toliko šol, da bi bil zginil iz nje že zadnji analfabet, če bi se bil ves slovenski denar, ki smo ga že odračunali iz svoje revščine na jug, porabil za šolstvo v vrbaski banovini.

Kajti nacionalni »Branik« hoče, da se godi Slovincem slabo. In če zagovarja, da se prosta učiteljska mesta v Sloveniji ne zasedajo, je to samo ena izmed mnogih protislovenskih zadev, ki jih je že vse zagovarjal.

Mislamo, da je pač dokaz nekih prav posebnih razmer pri nas, da more biti med slovenskim narodom kdo, ki ga lahko vsak teden s ciničnim posmehom udari v obraz.

Za enakopravnost se ne mudi

V neki polemiki z dalmatinsko »Novo dobo« beremo dne 6. t. m. v »Samoupravi« tudi tole:

Vsi smo za enakopravnost, in sicer za resnično, ali najprej je treba biti za kralja, za enotnost te države, za Jugoslavijo, ter sodelovati pri delu za izgraditev te zemlje...

Po mnenju »Samouprave« prihaja torej enakopravnost bolj h koncu in tisti izrek o pravičnosti, ki je podstava držav, bi za Jugoslavijo ne veljal. Mi smo doslej zmeraj mislili, da najbolj sodeluje pri izgraditvi te države, kdor se brezobzirno na vse strani bojuje za enakopravnost, kajti šele, če bodo vsi državljani zadovoljni, če ne bodo zmeraj države pretresale krize, šele potem bo mogoče govoriti o trdnih osnovah, ki stoji država na njih. Zdaj pa beremo ravno narobe: Kaj vse to, »izgraditi« je treba državo, enakopravnost je pri tem popolnoma postranska zadeva. In nekaj bi dali, če bi pri vsem tem vsaj se izvedeli, kaj si tam doli mislijo pod tem »izgrajevanjem«.

Sicer so pa navedene besede pomembne zaradi tega, ker neenakopravnost dejansko priznavajo. In ker je pojem »izgraditve« v vsakem pogledu zelo, zelo prožen in raztegljiv, je gotovo, da tudi enakopravnost še ne pride tako kmalu.

Ali natančneje: iz jugoslovenskega unitarizma sploh ne pride.

Temačna ponazoritev

Pod geslom »Le naprej, brez miru!...« prinaša »Jutro« med oglašila poročila o občnih zborih sokolskih društev, ali kakor samo pravi, o »glavnih skupščinah«. Tako je poročalo tudi o občnem zboru sokolskega društva v Kranju. Ko so na občnem zboru tega društva zadeli na vprašanje društvenih organov, opisuje dopisnik potek zbora tako-le: »Ker se je sokolstvo glede tehničnih organov že vrnilo na staro preizkušeno demokratično pot popolne avtonomije in svobodnih volitev, je bil postavljen samo predlog za imenovanje članov uprave, revizijskega odbora in razsodišča.« (Glej »Jutro« z dne 28. I. 1938.)

Ta del poročila je mogoče razumeti samo tedaj, če si ga razložimo, kakor da se glasi: »Ker se sokolstvo glede izbire udov upravnega odbora, računskih preglednikov in udov razsodišča še ni vrnilo na staro preizkušeno demokratično pot popolne avtonomije in svobodnih volitev, temveč ima vsak društvo samo pravico predlagati te organe društva v imenovanje po upravi župe, je sklepal občni zbor o tistih, ki jih predlaga v imenovanje. Pač pa so bili svobodno in na demokratičen način izvoljeni tehnični organi društva: načelnik in vaditelji.«

Naj se nam opozoritev na temačnost gornjega poročila ne zameri; naš list izhaja ob cesti — dr. Miroslava Tyrša.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

Švicarski zgled

Nekajkrat smo že poročali o tem, da zahteva 44.000 Retoromanov v Švici, da se prizna njihov jezik kot državni jezik. Švica je prvič demokratična dežela, drugič prav zaradi tega sovražnica vsake nasilnosti in korupcije. Zaradi tega tudi nima »nacionalnih edinstvenikov«, ki bi se zaradi njene federativne oblike hali, da utegne ta državo oslabiti. Tem bolj, ker vsak vidi, da so prav zaradi demokratične federativne ustave švicarski državljani zadovoljni, in ker je prav zaradi te zadovoljnosti svojih državljanov seveda tudi država na znotraj in navzven močna. Nobene notranje politične stiske je ne pretresajo, in če le pridejo kakšna zamotanejša vprašanja ali celo nevšečnosti, jih pač rešijo na demokratičen način, ne da bi jim bilo treba v take namene klicati na pomoč kakšnega samozvanega »voditelja«.

Za dravobanskega jugoslovana, podrejeno, v manjvrednostni zavesti živečo, hlapčevsko naturo je moralo biti torej nezaslišano, da zahteva 44 tisoč Retoromanov, naj se njihov jezik prizna kot državni jezik. 44.000, to je vendar komaj 1.1% prebivalstva! Nacionalno in državno »edinstvo«, kaj delaj, ali spiš? Al' ne slišiš zvonca?

In vsa ta stvar je tem bolj nezaslišana, ker imajo v domačem kantonu Retoromani tako in tako že od nekdaj priznano popolno jezikovno in državljansko enakopravnost. Pa jim se ni dovolj! Mar ni, da bi pravi jugosloven padel vznok nad takim izdajalskim početjem?

Toda niso Retoromani mnenja, da so zaradi tega izdali domovino, in tudi njihova svobodna domovina ni tega mnenja. Te dni je švicarsko ljudstvo glasovalo o njihovi zahtevi. V Švici namreč odloča ljudstvo o vseh važnih zakonih naravnost — nekaj, kar mora pravemu jugoslovenu že celo nedoumljivo biti in ostati. In glasovalo je 680.000 Švicarjev za in le 55.000 proti. Med temi 55.000 je pač dobršen del takih, ki zaradi umske okrepelosti ob vsaki novi stvari ne vedo reči drugega, kakor: ne. Ostali so pa del švicarskih Italijanov, ki bi seve najrajši videli, da bi se v imenu romanskega »bratovstva« Retoromani svojemu jeziku odpovedali.

Mali zapiski

Prepovedana lista.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi:

1. obzornik »Grenzland, Zeitschrift für deutsche Schutz- und Kulturarbeit«, ki izhaja na Dunaju;
2. list »Přítomnost«, ki izhaja v Pragi.

O tem ne dvomimo!

Jugoslovenski nacionalni »Dan«, ki izhaja v Novem Sadu in iz katerega zajemajo tudi naši jugoslovani svoje najvišje nacionalno spoznanje, je razodel svetu tole znamenito modrost:

Gotovo ne bi imel nihče nič zoper to, če bi se na primer srbska narodna tkanina udomačila tudi pri hrvaških in slovenskih kmetih.

noma izključen — namen, zabrisati skok iz črno-rumene preteklosti k skledi sedanosti je preveč očiten. Izrezani listi prenašajo težišče na to točko. Oplenjena poročila so dokaz krivde, samoobtožba so in samoobsojda obenem. Kako neki je bilo storilec pri srcu, ko je opravljal svoj posel...

Arhivi niso zasebna last, ki bi se smelo delati z njimi, kakor bi se zdelo. Nedotakljivi so celo za skupnost, priče so preteklosti in tudi last prihodnih rodov. Sedanjost jih mora izročiti prihodnosti nepopačene. Še zasebna posest ne odvezuje od določenih dolžnosti. Zgodovinske priče so last celote. Skrivanje, popravljanje, ponarejanje in uničevanje zgodovinskih dokazov je posilstvo nad resnico, hudodelstvo nad preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo. Hudodelstvo je tem večje, čim osebnejši razlogi so ga rodili.

Osebnosti razlogi krivdo lahko zmanjšujejo, izbršijo je pa nikdar. Umazan namen jo še podeseteri. Resnica pride vselej na dan, čeprav večkrat šele po dolgi dobi, ko se zdi že pozabljena in pokopana. Zgodovina bi šla molče mimo množega dogodka, komaj da bi ga zaznamovala s kako opazko; poskus utaje pa vzbudi njeno zanimanje, da zgrabi storilca za lase in si ga ogleda do dna. Dogodek, ki bi sicer šinil skozi vsakdanjost, se zaplete v grablje kakor smet, dvigne se iz pozabe, resnica ga postavi na mesto, da zažarita objekt in subjekt v pravi podobi.

V neokrnjenem poročilu zbodejo v oči najprej številne podobe, ki ne morejo imeti nobene zveze z letopisom, namenjenim ljudskošolskim učencem in njihovim staršem. Očitno je, da so namenjene oblastnikom, neukim slovenskega jezika, ki naj bi tako dobili optičen okus, s kakšno mastjo je zabeljena vsebina. Razen obligatne cesarjeve in treh nadvojvod (prestonaslednika Karla, Friderika in Evgena) so tu še podobe dveh generalov (Boroevića in admirala Hausa), dveh nemških grofov (Attemsa in Chorinskega), slovitega Brambnega štita v železju (sedaj na podstrešju magistrata med staro ropotijo) in skupine voditeljev ljubljanskih ljudskih šol. — Visoko je šinila mesarica

Velikodušnost, ki ji ni primere. Kajti doslej bi bil utegnil še kdo misliti, da ne sme takih tkanin kupovati. »Dan« nas je rešil takih domov. Odlej bomo smeli denar dajati tudi za srbske tkanine.

Slab vzor.

»Jutro« poroča, da so hoteli v veži mariborskega učiteljskega vzbuditi pokojnemu profesorju dr. Pivku spominsko ploščo, da pa ta vzbudila ni bila dovoljena.

Dr. Pivko je bil jugosloven. V tem jugoslovenstvu je šel tako daleč, da je nekoč naravnost rekel, da mu je ljubši Zagreb kakor Ljubljana.

Še ljubši mu je bil seveda Belgrad. Zato je tudi on zmeraj pripadal strujam in strankam, kakor je JNS, ki so centralizirale vse slovenske stvari, zlasti naše gospodarstvo.

In take ljudi,

naj bi še nazadnje Slovenci slavili in jih stavili mladini za zgled!

Povsod zadaj!

Že leta imamo v Jugoslaviji motorne železniške vozove. Prve je — seveda! — dobil Belgrad. Zdaj jih ima železniška uprava že toliko, da jih bo lahko dala tudi drugim ravnateljstvom. In zanimivo je, da jih obljublja najprej — Bosni, čeprav so bosenske železnice poleg srbskih najbolj pasivne. Slovenija pride tudi tu šele h koncu na vrsto. To pa navzlic temu, da donajajo slovenske železnice četrtino vseh dohodkov jugoslovanske železniške uprave!

Nacionalna logika.

»Branik« piše o nekem pismu vseuč. prof. Filipa Lukasa iz Zagreba, v katerem je ta povedal glede na razna sumničenja in podtikanja, da je bil v zadnjih 14 letih enkrat samkrat v Belgradu. K tej izjavi dostavlja:

Tako imamo torej državnega uradnika, rektorja visoke šole, ki misli, da je poniževalno, če on kot Hrvat potuje v Belgrad, kljub temu, da iz Belgrada dobiva plačo in da Belgrad vzdržuje njegovo šolo.

»Branik« se moralno ogorčuje skoraj, kakor da bi Belgrad dajal Hrvatju Lukasu plačo. V resnici pa plačuje Lukasa seveda hrvaški narod. Belgrad je pri stvari samo toliko udeležen, da zaradi centralistične politike jugoslovenov hrvaški profesor ne dobiva tiste plače, kakor bi jo dobival ob finančni samoupravi, ampak mnogo, mnogo manjšo.

Predavanje Slovenskega društva.

Prejeli smo iz pisarne Slovenskega društva in priobčujemo:

Da nastopimo proti nameravani uzakonitvi načrta o državnem monopolu učnih knjig, priredi Slovensko društvo v torek 22. t. m. v Beli dvorani hotela Uniona javno predavanje: **Boj za slovensko učno knjigo.**

Predaval bo profesor dr. Rudolf Kolarič. Začetek predavanja ob 20. uri.

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Sedanji upravitelj jih gotovo ni. Po dolgem uganjanju sem in tja oživi pred menoj dogodek iz 1916 pri Majarončku na Starem potu; spomnim se uničujoče kritike Dimnikovega poročila. Zazdi se mi, da je bilo tedaj v njem tudi več podob, ki sedaj manjkajo. Pojavil se je sum, da je morala biti v šolskem arhivu črno-rumena hijena.

Povprašal sem v Državni študijski knjižnici; toda ta že od leta 1912. ne dobiva od ljubljanskih ljudskih šol nobenih poročil. Škoda, ker je v njih mnogo važnega gradiva. Moral sem se ogledati za poročilom drugod. Naposled sem ga dobil. Pri pogled vanj je pokazal na vzroke, zakaj so medvojnja okrnjena. Storilec pa je bil premalo previden; bilo bi bolje, da jih je odnesel v celoti. Nemara je pustil okrnjena samo za optično prevaro, da je vrsta letnikov bila sklenjena, zanašajoč se, da jih nihče ne bo pregledoval natančneje. Računal je prebrisano, da se pri morebitni ugotovitvi oplenjena ne bodo dala nadomestiti s popolnimi. Mogoče, da so bila tudi medvojnja prvotna vezana, pozneje pa v naglici zamenjana z nevezanimi.

Škoda, da si nisem natančneje ogledal še kronike, če ni izginila tudi ta na podoben način. Mogoče, da je bila naložena vsa knjiga na novo. Vzdržujem se vsake trditve, tako glede poročil kakor kronike; ali naj je šaril po arhivu kdorkoli, storil je slabo uslugo stvari, a še slabšo Dimniku. Krivec ni pustil na mestu nobene posetnice, le jasni sledovi izdajajo njegov nočni obisk. Zmote so mogoče — saj oblagodarja včasih se narava pomotoma živati z dvema glavama, pa je lahko, da zamenja kdaj tudi človeške roke s hijenskimi kremplji.

Očitek hijenstva je hud, a upravičen. So primeri, ki bi obremenjevali, da ni izpričana njih slučajnost. Da, zgosti se lahko celo več primerov v en sam slučaj. Tu pa je slučaj skoraj popol-

in proč je bilo s habsburškimi spomeniki — v šolskem arhivu jih ni več.

Iz arhivskega izvoda so izrezana tudi vsa »velepariotska« besedila — tako je pohvalil c. kr. mestni šolski svet pod št. 1625 z dne 30. oktobra 1915 že prejšnje Dimnikovo šolsko poročilo. Pri 92. straneh je resnično šolskega, a še to skrajno suhoparno in pmanjkljivo, komaj kakih 18 strani; vse drugo je neokusna črno-rumena šara, ki jo je komaj kdo prebral do kraja, kaj še, da bi jo bil prebavil, pa naj je imel še tako cesarsko oklopljen želodec.

Najprej me je zanimalo, zakaj je izrezan list z osmrtnico Zvršena. Najbrž so operaterju bile v spotiko Dimnikove šolske okrožnice pred začetkom osmrtnice na strani 81., ki se glase v izvlečku:

»God Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. (Okrožnica šolskega vodstva.) V ponedeljek, dne 4. oktobra (1915. — Op.) bomo obhajali god našega presvetlega cesarja in gospodarja; spominjali se bomo svojega vzvišenega vladarja z ljubeznijo in hvaležnostjo. Naše misli bodo ta dan pri Njem, ki je najvišji gospod naših s slavo ovenčanih armad, katere so ponesle svoje zmagoslavne prapore na nova bojišča.« Itd.

Tej sledi ponatisk okrožnice podobne vsebine o praznovanju »godu Nj. Veličanstva + cesarice Elizabete« (19. 11. 1915. — Op.), »ki jo je dne 10. septembra 1898. v Genovi umoril italijanski zločinec Luigi Luccheni«, nato pa prej omenjeni ponatisk zahvale c. kr. mestnega šolskega sveta za darovani izvod šolskega poročila za leto 1914/15. O tem pravi poročilo med drugim: »Knjiga je zelo poučna in spretno sestavljena. Posebno hvalevreden je pa velepariotski duh, v katerem je pisana in zaradi katerega je zlasti šolski mladini v prvi vrsti namenjena.

Take stvari se navadno samo registrirajo, če se že omenjajo; Dimnik pa jih je navedel dobesedno, da je tako prišel »velepariotski duh« bolj do veljave in je zraven zablestelo tudi njegovo ime.